

WAAROM DAGELIJKS MUZIEK OP SCHOOL?

Omdat muziek een veelomvattende kunstzinnige activiteit is. Muziek is steeds en overall aanwezig en spreekt de mens bijzonder sterk aan. We zijn in onze cultuur zo vertrouwd (zelfs verslaafd) geworden aan muziek, dat die in de opvoeding absoluut niet mag ontbreken.

Zingen is bijzonder sterk met het gevoelsleven verbonden. Wanneer zingt iemand spontaan? Als hij blij is, vrolijk is, zich licht voelt. Of als er een diepe smart of verdriet hem overmant. Bij kinderen zal het meestal om het eerste gaan.

Via de muziek en dan vooral via het zingen kun je het gemoed van de kinderen bereiken. Het is de meest directe weg, veel directer dan bijvoorbeeld tekenen of boetseren. Wil je dus de kinderen meekrijgen, wil je ze op een goede manier aanspreken, dan doe je dat op een muzikale manier.

1. Het eerste dat je dus kunt doen is zingen.

Een zingend kind is altijd een blij kind, anders zingt het niet. En als een kind niet blij is, maar bij voorbeeld kwaad of slechtgezind of droef; als de hele klas zingt lukt het bijna altijd om ook zo'n kind mee aan het zingen te krijgen en het gemoed te 'openen'. Daar gaat het dan ook vooral in de ochtendzang om. Het is de perfecte dagopener, en daarom zal die ochtendzang ook een zekere vrolijkheid en blijheid uitstralen. Niet te veel muziektheoretisch gedoe, niet hameren op correcte uitspraak of andere details, nee, zingen, daar gaat het om. Moeten theorie en correctheid dan niet? Jawel, maar met mondjesmaat. In de muzieklessen later op de dag kunnen die nog voldoende aan bod komen.

In de muziekperiodes en de muzieklessen zul je dan ook aandacht wekken voor de juiste uitspraak, voor de juiste stemplaatsing, voor de correcte toon; want daar komen die aspecten meer op de voorgrond. Vooral belangrijk daarbij is het juiste voordoen.

2. Zo kom je bij een tweede belangrijk aspect van het zingen en musiceren: omdat je in de eerste klas zuiver op het gehoor werkt — geen notenblad! — school je de **waarneming**. Vooral van het gehoor dus, en bijna tegelijk drukken de kinderen zich uit via de stem. Waarneming en **expressie** volgen onmiddellijk op elkaar. Dat verhoogt tevens de **concentratie**. Tenminste als je ook daaraan voldoende aandacht besteedt. Hoe kan je de concentratie verhogen? Door herhaling. Onmiddellijke herhaling. Een lied wordt dus niet een keer gezongen en dan onmiddellijk daarna een ander lied. Zo werkt het niet. Je zingen een lied, herhaalt het onmiddellijk een tweede en een derde keer. Minstens drie keer. Waarom? Omdat de waarneming bij

een eerste ontmoeting met een melodie (en tekst) niet helemaal voldoende is. Er is nog een verrassingsaspect aanwezig. Als je een tweede maal hetzelfde lied zingt, is er al herkenning en is de waarneming scherper. Bij de derde herhaling is er een zekere vertrouwdheid en een gevoel van mee te kunnen doen. Dat gebeurt zo bij een nieuw lied, maar dat gebeurt de volgende dag met dat lied weer, en de volgende dag nog eens, en daarna nog en nog. Altijd minstens drie keer omdat elke eerste zangbeurt nooit volledige wakkerheid oplevert.

Bij de tweede beurt kan je kort wijzen op wat goed is en wat zeker nog moet bijgeschaafd worden – dit doe je terwijl de kinderen zingen, dus zonder te pauzeren tussen de herhalingen. Of je wijst op fouten in de melodie. Of je kunt een opmerking maken over de manier van zingen. Misschien was het te luid, of te zacht of te brutaal enz. Bij de tweede beurt ga je dat dan proberen beter te doen. En de derde beurt dient om het nieuw geleerde goed vast te zetten. Je mag naargelang de omstandigheden en de noodzaak nog meer herhalen, maar dan is het belangrijk om te variëren: bijvoorbeeld door een nieuwe strofe te nemen of de melodie op de blokfluit te laten spelen, of op een andere toonhoogte te beginnen. Je kan bijvoorbeeld een lied vijf, zes keer en zelfs meer herhalen, steeds op een hele of halve toon hoger. Het hoeven maar kleine variaties te zijn, die toch weer tot resultaat hebben dat er aandacht is. Zo wordt steeds opnieuw met hele kleine stappen de concentratie verhoogd en geschoold. Trouwens, niet alleen de concentratie, ook de wilskracht wordt daardoor aangesproken. In de zin van: we trachten het elke keer beter te doen. Daarom moet je ook variëren, want anders slaat de verveling toe. Muziek en zang zijn dus zeer geschikte elementen in het pedagogisch werk: wat daar gerealiseerd wordt, werkt door in andere vakken en opdrachten. Daarom is het zinvol om datgene wat je met een kind of met een klas wil bereiken eerst via de muziek te doen. De rest volgt. Door het feit dat muziek steeds geleid wordt — er is altijd iemand die maat, ritme en toon aangeeft — is muziek heel goed om de kinderen aandacht bij te brengen. Wie goed muzikaal bezig is, krijgt als vanzelfsprekend de aandacht van de kinderen en kan die ook vasthouden. Dit is iets dat in andere lessen heel goed van pas kan komen.

3. Daarmee ontdek je een derde belangrijk voordeel van muziek: de **autoriteit**. Muzikaal bezig zijn in groep vergt steeds een autoriteit die leidt. De leerkracht kan hier zijn autoriteit scholen. Want wie dit goed doet, krijgt kinderen die graag zingen. En dat moet het in elk geval zijn: de kinderen moeten gráág zingen. Lukt het, dan weet je als leraar dat je goed bezig bent. Maar let op, het is niet graag zingen zoals dat in jeugdbewegingen weleens gebeurt, daar spelen andere elementen mee die in de school niet zo aan de orde zijn. Ik denk

bijvoorbeeld aan de keuze van de liederen. Er is soms een groot verschil tussen de liederen van de Chiro (of scouts of andere ...) en de liederen die je op school gebruikt.

Op school is de muzikale waarde van een lied van primair belang. In een jeugdbeweging zal het sociale karakter van het zingen meer op de voorgrond komen. Slaagt een leerkracht erin een groep leerlingen zo te leiden in de muziek dat de 'vonk' bij wijze van spreken overslaat, dan is hij ook klaar om andere vakken te geven, want ook daar is het toch steeds de autoriteit van de leerkracht die de kinderen enthousiast en warm kan maken voor de leerstof waardoor de kinderen in zichzelf de wilskracht ontwikkelen om aan het werk te gaan.

4. Elke goede les is in die zin een 'muzikale' les. Een element dat daarbij komt kijken is ritme. Dit is een vierde belangrijke aspect van het muzikale werk, een element dat hoe dan ook in alle schoolactiviteiten en lessen terug te vinden moet zijn. Het ritme is een **'ademend' ritme** van spanning en ontspanning, van aandacht en afgeleid zijn, van concentratie en loslaten. Elke les moet op dit ademend ritme opgebouwd zijn. In de muzieklessen en in de ochtendmuziek (de muzikale opmaat) kun je dat het meest zicht- en voelbaar maken. Eens te meer biedt muziek de mogelijkheid om dit te oefenen en te ontwikkelen zodat het daarna kan doorstromen in de andere lessen. Maar er is meer. Het ademende element in de muziek is aanwezig in de opbouw van de les, in de werking, maar nog meer in de activiteit van het zingen zelf. Zingen gebeurt op de uitstromende adem. Het uitademen is dan ook het eerste aandachtspunt en lokt als vanzelf het tweede uit: het inademen. Wie een klein kind bekijkt dat schreeuwt of zingt, of zelfs gewoon ademt, ziet dat het meestal — bij baby's altijd — correct ademt. Het middenrif zorgt voor de spanning en de ontspanning. Op dat middenrif nu steunt de adem. Uitwendig kun je dat eenvoudig vaststellen: het is niet de borst die zich verruimt bij het inademen, maar de buik en de flanken. Het middenrif drukt omlaag en schept ruimte voor de longen om de lucht te laten instromen. Het is ook het middenrif dat de druk levert om de lucht uit de longen te laten stromen. Het middenrif is de enige plaats waar tijdens het zingen druk mag zijn.

Nu zie je — helaas al te dikwijls — dat reeds vóór de kinderen naar de kleuterschool komen de adem al verkeerd zit. Dat zie je aan de ademhaling en hoor je aan het spreken en het zingen. Iedere arts kan je vertellen wat de schadelijke gevolgen zijn van verkeerd ademen. Maar wat je op school kunt vaststellen — en waar je op school iets kunt aan doen — is dat bij een verkeerde ademhaling de druk op de keel toeneemt en de stem compleet fout zit en er dus een verkeerd stemgebruik ontstaat.

Je kunt nu dankzij het zingen de ademhaling verbeteren en het stemgebruik corrigeren. Dit begint al heel vroeg in de kleuterklas, waar de kinderen via het zingen en via het zeggen van gedichten en rijmpjes de ademhaling en de stem op een correcte manier leren gebruiken. Dat is dan ook de grote waarde van liederen, rijmpjes en gedichten in de kleuterklas. Vanaf de eerste klas kan er met meer bewustzijn hieraan gewerkt worden. Door zingen, door blokfluitspelen, door stem- en ademhalingsoefeningen kun je bijsturen met als gevolg dat je de gezondheid van de kinderen bevordert.

5. Hoe kan zingen in een eerste klas, en later, de gezondheid bevorderen?

Aandacht voor de zinnen in een lied. Telkens ervoor zorgen dat een hele zin, of deel van een zin op één ademstroom gezongen wordt. Meestal zijn liedteksten in dichtvorm geschreven en zijn de zinnen dus vrij kort. Zo ontstaat er een ritmisch proces van in- en uitademen. Het inademen verloopt kort, het uitademen op de zang verloopt traag. Om dat effect optimaal te verkrijgen mag je niet te snel zingen en moet je er bovendien voor zorgen dat je syllabische liederen kiest, dit wil zeggen liederen waarbij op elke lettergreep slechts één toon gezongen wordt. Pas later zullen melismatische liederen (liederen waarbij op één lettergreep meer tonen gezongen worden) aan bod komen, maar dat is pas tegen het einde van de lagere school, al komen er sporadisch wel zulke liederen voor in de lagere klassen.

Aandacht voor een goede zanghouding: het zingen moet volkomen ontspannen gebeuren. Elke druk of spanning in de houding moet je vermijden. Dit is een aandachtspunt voor wie de muziek leidt.

Aandacht voor de uitspraak. Door de aandacht hier sterk op te richten, zoals wel meer gebeurt in het onderwijs, bereik je niet hetgeen je wil bereiken. Te veel aandacht — bewustzijn dus — voor de correcte uitspraak veroorzaakt druk op de keel en de mond. Die mag er niet zijn. Er moet meer aandacht gaan naar de correct gevormde klinkers bij het zingen. Stilaan, na veel zingen, kunnen dan ook de medeklinkers de aandacht krijgen die ze verdienen.

Een goede uitspraak bereik je door een goede articulatie. Nu is het opvallend dat er nog dikwijls gedacht wordt dat voor een klank als de I de mond in horizontale richting open gaat en de lippen daarbij teruggetrokken worden. Beter is het de lippen naar voren te brengen waardoor de I-klank helemaal vooraan in de mond komt. Dit veroorzaakt ook minder druk. Hetzelfde geldt voor de E-klank en de EI (IJ).

Laag zingen veroorzaakt ook druk op de keel. Kinderen gaan dan ook gemakkelijk luider zingen. Het enige middel hiertegen is hoger zingen. Hoger en zachter moet steeds het devies zijn. **Hoog zingen** is dus gezondmakend, laag zingen is schadelijk.

6. Een zesde element is de **taalontwikkeling**. Een gezongen tekst onthoudt véél beter dan een gesproken tekst. Daardoor wordt de woordenschat rijker, vooral ook omdat vele liedteksten poëtisch zijn en kinderen dus woorden ontmoeten die in het dagelijkse taalgebruik minder courant zijn. Maar ook vanuit het standpunt van taalbeschouwing is er een ongelooflijk voordeel bij het zingen van liederen: muzikaal wordt elk woord opgesplitst in klankgrepen, die dikwijls samenvallen met lettergrepen. En lettergrepen zijn nu net de basis van de Nederlandse taal wat betreft de spelling van klanken in open lettergrepen (bv. ko-men) en verdubbeling van medeklinkers in gesloten lettergrepen (bv. kom-men). Je moet dus een goed gevoel voor lettergrepen ontwikkelen, wat perfect kan via de syllabische liederen waarbij elke lettergreep één toon heeft. Splitsen in lettergrepen — zo belangrijk om de spellingproblematiek van het Nederlands onder de knie te krijgen — komt daarmee vanzelfsprekend aan bod.

En dan heb je nog vreemde talen als Frans, Engels, Duits, Italiaans, Spaans en zo meer: via de zang komen die allemaal weleens of zelfs dikwijls aan de beurt. Als dát geen voordeel is! Er is geen enkele andere manier denkbaar waarop zo eenvoudig teksten in andere talen kunnen geoefend worden. Nu heeft dit niet zo direct effect op het leren van een vreemde taal, maar later ondervinden de kinderen daarvan wel de gevolgen. Hoe dikwijls is het me al niet opgevallen dat een bepaalde zinswending of uitdrukking of zelfs maar het geslacht van een woord me te binnen schiet dankzij een liedtekst, járen geleden geleerd.

7. Ten slotte kom je bij een zevende belangrijk element: het **sociale**. Op school is het muzikale steeds ingebed in een sociale activiteit: zingen en musiceren in groep. Dit voldoet aan een diep menselijke behoefte. Waar gefeest wordt, waar getreurd wordt, waar mensen zich opgenomen voelen in een gemeenschap: jeugdbeweging enz. is het samen zingen een uiting van verbondenheid, van gelijkgestemdheid.

Als dit zingen dan ook nog meerstemmig wordt, zoals het op school vanaf de derde klas gebeurt, dan ontwikkelen de kinderen een gevoel van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid binnen de sociale groep. Zij beleven hoe hun persoonlijke bijdrage tot een harmonisch resultaat leidt, waardoor ze zichzelf niet verliezen in de massa, maar net ontdekken hoe hun eigenheid, hun kunde, meewerkt aan het geheel.

Meer over muziek op school:

Muziek in de kleuterschool:

<https://www.cielen.eu/muziek-in-de-kleuterschool.pdf>

Muziek in de lagere school:

<https://www.cielen.eu/muziek-in-de-lagere-school.pdf>

Blokfluit leren spelen:

<https://www.cielen.eu/muziek-blokfluit-leren-spelen.pdf>

Pagina over muziek op mijn site:

<http://cielen.eu/vakken/kunstzinnige%20vakken/muziek.html>